

Slaaptrek en gedrag op een slaappleaats van Regenwulpen *Numenius phaeopus*

Peter Venema

In voorjaar 1995 bevond er zich een slaappleaats van Regenwulpen op een 26 ha groot opspuiterrein in Polder Zuidwending. Eind april werd hier het gedrag van Regenwulpen bekeken. De eerste Regenwulpen arriveerden al 2.5 uur voor zonsondergang op de slaappleaats. Ongeveer 40 min voor zonsondergang was de helft van de vogels op de slaappleaats aangekomen; dit punt viel samen met de mediaan van de vertrekkende vogels (waarschijnlijk richting waddenkust). De meeste vogels stonden te kijken of te slapen. Arriverende groepjes zorgden er soms voor dat de al aanwezige dieren kort opvlogen.

In het voorjaar van 1995 is in Noord-Drenthe onderzoek verricht aan het gedrag van pleisterende Regenwulpen (Venema 1995). Het zwaartepunt van dit onderzoek lag op het foerageergedrag. Het slaaptrekgedrag en de gedragingen op de slaappleaats worden in dit artikel beschreven.

Plaats en methode

Regenwulpen uit Noord-Drenthe sliepen in het voorjaar van 1995 op een opspuiterrein (tarra van de suikerfabriek uit Hoogkerk) in de polder Zuidwending, kilometerhok 7-42-33. Het terrein was in de voorafgaande herfst/winter opgespoten en in april één kale moddervlakte die al redelijk was uitgedroogd. Hier en daar op het c. 26 ha omvattende terrein lagen ondiepe plassen water.

Op 27 en 30 april zijn in totaal 35 groepsprotocollen (2476 bekeken vogels) gemaakt op de slaappleaats. Daarbij zijn de vogels vanaf ruim één uur voor zonsondergang tot zonsondergang bekeken. Het materiaal geeft dus alleen een indruk van het gedrag in de aankomstperiode. Wat zich later op de avond, 's nachts en 's morgens vroeg op de slaappleaats afspeelde, is niet onderzocht. Dankzij de dekking van lage dijkjes om het opspuiterrein konden de vogels op een korte afstand (50 m) worden geobserveerd waardoor alle gedragingen goed zichtbaar waren. De werkwijze bij het protocolleren was verder gelijk aan de methodes in het foerageergebied (Venema 1995).

Resultaten

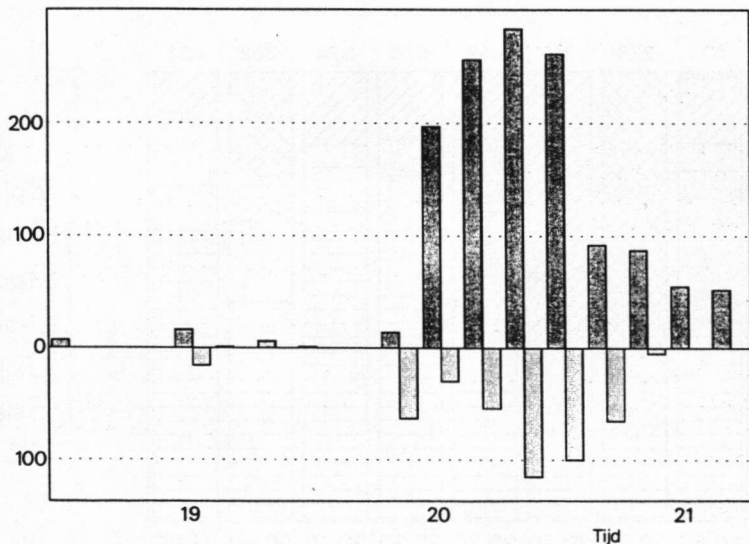
Vertrek uit het foerageergebied

Tegen zonsondergang nam de motivatie van Regenwulpen toe om naar de slaappleaats te vliegen. Bij het observeren van foeragerende groepen viel dit overigens nauwelijks op. Tot het moment van vertrek foerageerden de vogels net zo intensief als overdag en was er geen sprake van een toename in poetsen of kijken. Het uiteindelijke vertrek was in een aantal waargenomen gevallen een reactie op verstoring (Bruine Kiekendief, Havik, passerende mensen). Na opvliegen als gevolg van zo'n verstoring trokken de vogels richting slaappleaats. Spontaan vertrek naar de slaappleaats werd soms vooraf gegaan door vleugel rekken en vleugels strekken. De foeragerende vogels rekken of strekken daarbij even hun vleugels uit en vervolgen hun gedrag weer met foerageren. Nadat dit ritueel door verschillende vogels in de groep was afgewerkt, werd het vertrek verder ingeleid door de roep (bi-bi-bi-bi) van één of meer vogels. In sommige groepen

werd nauwelijks een reactie op die roep waargenomen, in andere groepen keken vogels alert op en vertoonden kopschudden. Nadat de roep had geklonken, volgde meestal binnen tien seconden het vertrek van de roepende vogel, dikwijls gevolgd door opvliegende soortgenoten. Soms vertrokken alle vogels tegelijk, in andere gevallen werd gezien dat een foeragerende groep in de loop van de avond steeds verder uitdunde.

Verloop van de slaaptrek en aankomst op de slaappleats

De eerste Regenwulpen werden al vroeg op de slaappleats aangetroffen: 2.5 uur voor zonsondergang. Tot ruim een uur voor zonsondergang was er een kleine toename van het aantal vogels dat arriveerde of weer van de slaappleats vertrok (Figuur 1). De vertrekkende vogels vlogen zonder uitzondering in noordelijke richting, het meest waarschijnlijk naar de waddenkust. Vanaf acht uur arriveerden en vertrokken er steeds meer Regenwulpen. Om 20.20u (40 minuten voor zonsondergang) werd de mediaan bereikt en was de helft van de vogels gearriveerd. Ook de mediaan van vertrekkende vogels viel op dit tijdstip. De aankomst liep door tot tien minuten na zonsondergang. Vertrek richting Waddenzee is tot tien minuten voor zonsondergang waargenomen.

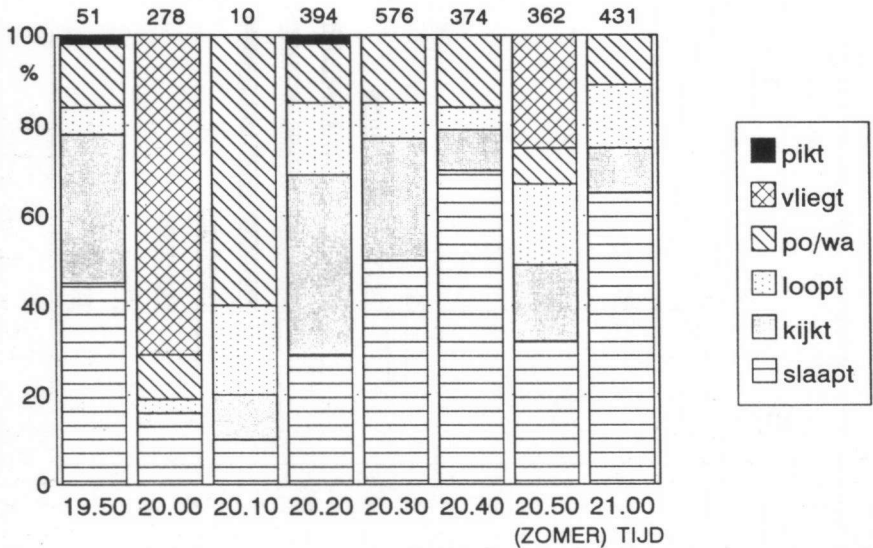

Figuur 1. Aankomst (boven de nullijn) en vertrek (beneden de nullijn) van Regenwulpen op de slaappleats, polder Zuidwending, 27-30 april 1995. Aantal vogels per 10 minuten, zonsondergang om 20.57 uur. *Arrival (above x-axis) and departure (beneath x-axis) of Whimbrels at the roost Polder Zuidwending in 27-30 April 1995 (sunset at 20h57). Number of birds/10 min periods.*

Gedrag op de slaappleats

Er zijn in de groepsprotocollen zeven soorten gedrag genoteerd waarvan slapen (totaal 45%) en kijken (19%) het meest zijn gezien. Gedragsverschuivingen in de loop van de twee avonden zijn weergegeven in Figuur 2. De figuur heeft een anecdotisch karakter omdat het materiaal beperkt

is, maar illustreert toch heel aardig de gebeurtenissen. Deze kunnen als volgt worden omschreven: al ruim voor zonsondergang waren er vogels op de slaappleaats aanwezig. Een vrij groot deel sliep en de meeste andere vogels stonden te kijken. Het relatief grote aandeel van kijken kan worden geïnterpreteerd als uitkijken naar soortgenoten met wie wellicht kan worden meegetrokken richting Waddenzee. Kort voor acht uur staakten de vogels onverwacht hun activiteiten en vlogen op. Het opvliegen viel samen met het arriveren van diverse groepen op de slaappleaats. De meeste Regenwulpen landden weer binnen een minuut, een deel trok weg naar het Wad. Vervolgens geeft de figuur een weinig representatief beeld omdat het gros van de Regenwulpen buiten het zicht zat. In het daaropvolgende half uur kwam de groep geleidelijk tot rust. Het aandeel lopen en kijken nam af terwijl poetsen en slapen toenamen. Ondertussen arriveerden er voortdurend groepen op de slaappleaats. Het steeds verder tot rust komen van de groep werd een kwartier voor zonsondergang even onderbroken door twee overvliegende Zwarte Kraaien. De Regenwulpen vlogen als reactie massaal op maar landden weer na c. 40 seconden. Kort nadat de groep was gaan zitten, werd er veel gelopen om een goede slaappleaats te zoeken. In de laatste tien minuten 'kroop' het gedrag van de groep een eind in de richting van de situatie kort voordat de kraaien op het toneel verschenen.

Figuur 2. Gedrag van Regenwulpen in de aankomstperiode op de slaappleaats, polder Zuidwending, 27-30 april 1995. Getallen boven de figuur betreffen telkens het aantal geïnspecteerde vogels. *Behaviour of Whimbrels at the roost Polder Zuidwending on 27-30 April 1995. From top to bottom resp. pecking, flying, bathing/preening, walking, looking and sleeping. Numerals above each column indicate number of individuals checked.*

Tot zover het groepsgedrag. Hoe zit het nu met individuele Regenwulpen? Een sequentieprotocol van 30 april illustreert het gedrag van een vogel die juist op de slaappleaats is aangekomen (aankomst 19.51u, tijd in seconden vanaf het moment van landing):

Tijd	Gedrag
1	kijkt
7	poetst
10	kijkt
12	gaat op één poot staan (kijkt)
20	gaat weer op twee poten staan (kijkt)
21	loopt
32	staat stil (kijkt)
36	gaat op één poot staan (kijkt)
39	stopt de snavel tussen de veren op de rug (slaapt)
41	kijkt even op
43	stopt de snavel tussen de veren op de rug (slaapt)
46	sluit de ogen (slaapt)
47	ogen weer open (slaapt)
60	einde protocol; de vogel staat nog steeds op één poot met de snavel tussen de veren op de rug en de ogen open (slaapt).

Discussie

In de jaren zeventig is in Drenthe veel naar slaaptrek van de Regenwulp gekeken (van Dijk 1976, van Dijk *et al.* 1977, van Dijk 1979, van Dijk & van Os 1982). Het doel van het slaappleaatsonderzoek was destijds vooral het verkrijgen van aantalsschattingen en een beeld van het doortrekpatroon.

Slaaptrekgedrag werd onderzocht voor zover het van invloed was op de telresultaten. Wat Regenwulpen op de slaappleaatsen uitspookten en hoe foerageren overging in slaaptrek was geen onderwerp van onderzoek.

Het nu beschreven slaaptrekgedrag kan daarom maar beperkt worden vergeleken met de situatie in de jaren zeventig. De aantallen op de slaappleaats lagen in 1995 in dezelfde orde van grootte als door Van Dijk & Van Os (1982) opgegeven voor het Leekstermeer-Matslootgebied. Het voornaamste verschil is de relatief vroege aankomst op de slaappleaats. Van Dijk & van Os (1982) en Hustings *et al.* (1985) geven als aankomstperiode 1.5 uur voor zonsondergang tot 1.5 uur na zonsondergang met een aankomstpiek ongeveer 20 minuten na zonsondergang. De vogels arriveerden in 1995 aanmerkelijk vroeger.

De slaappleaats werd ook gebruikt als voorverzamelplaats door vogels die verder trokken richting Waddenzee. In verband hiermee kan het tijdstip van de slaaptrek wat vroeg zijn uitgevallen. Het weer (vooral het bewolkingspercentage) kan ook van invloed zijn geweest op het tijdstip van aankomst op de slaappleaats. Er zijn in 1995 te weinig bezoeken aan de slaappleaats gebracht om wat dit betreft een representatief beeld te kunnen geven.

Het gedrag van Regenwulpen in het foerageergebied blijft tot op het moment van vertrek naar de slaappleaats ongewijzigd. Na de landing op de slaappleaats komen de vogels heel snel tot rust. Er is geen sprake van een geleidelijke afbouw van foerageeractiviteiten. Op de onderzochte slaappleaats viel ook niets te halen. Het zou interessant zijn om te weten of Regenwulpen die in andere biotopen slapen (drasland, vennen, heide, meeroevers, zandgaten) ook zo snel na aankomst gaan rusten of dat elders ook nog op de slaappleaats wordt gefoerageerd. Met name op slaappleaatsen in dras grasland is het denkbaar dat Regenwulpen ter plaatse nog wat voedsel zoeken voordat de kop in de veren gaat.

Summary: Behaviour of Whimbrels *Numenius phaeopus* at the roost

Roosting behaviour of Whimbrels was investigated in the northern Netherlands. The roost was situated on a dump (26 ha) of waste products of a sugar factory. The first Whimbrels arrived at the roost 2.5 hrs before sunset. The median point of arrival at the roost was reached 40 minutes before sunset (Fig. 1). Smaller numbers apparently used the area as a pre-roosting site. Preening, looking around and sleeping were the major activities at the roost, every now and then interrupted by short flights as a result of disturbance or newly arriving flocks or Carrion Crows (Fig. 2).

Literatuur

- van Dijk A.J., 1976. Slaapplaatsstellingen van de Regenwulp *Numenius phaeopus* op doortrek in Drenthe. Watervogels 1: 11-14.
- van Dijk A.J., van Vucht H. & Voet H. 1977. Onderzoek naar de Regenwulp in Nederland en België. Vogeljaar 25: 89-91.
- van Dijk A.J. 1979. Onderzoek naar het voorkomen van de Regenwulp *Numenius phaeopus* in Nederland. Watervogels 4: 7-13.
- van Dijk A.J. & van Os B.L.J. 1982. Vogels van Drenthe. Van Gorcum, Assen.
- Hustings M.F.H., Kwak R.G.M., Opdam P.F.M. & Reijnen M.J.S.M. (red.) 1985. Vogelinventarisatie. Pudoc, Wageningen/Vogelbescherming, Zeist.
- Venema P. 1995. Gedrag van pleisterende Regenwulpen *Numenius phaeopus* in Noord-Drenthe. Drentse Vogels 8: 38-43.

Adres: Poelakkers 1, 9321 EW Peize

